

Lägesbilderna – ett underlag till nationella strategin för miljöbalkstillsynen 2022-2024

Som ett underlag till arbetet med att ta fram prioriterade insatser i form av fokusområden med tillhörande preciseringar i den nationella strategin för miljöbalkstillsynen har lägesbilder tagits fram. Lägesbilderna är framtagna för de olika tillsynsområdena av de ansvariga centrala myndigheterna i samverkan med länsstyrelser, kommuner och andra relevanta aktörer såsom Jordbruksverket, Energimyndigheten, Socialstyrelsen och Svenska kraftnät.

Det huvudsakliga syftet med lägesbilderna har varit att göra en omvärldsanalys för att visa på hur tillsynen inom de olika tillsynsområdena bedrivs och fungerar. Det kan handla om att lyfta fram till exempel regelverk, miljökvalitetsmål, åtgärdsprogram och nationella uppföljningar av vikt för tillsynsområdet men också de centrala myndigheternas bedömningar och erfarenheter inom respektive tillsynsområde. I lägesbilderna har dessutom de stora utmaningarna sammanfattats, liksom tillsynsområdets förutsättningar, styrkor och svagheter. Framtagandet av lägesbilderna har varit ett steg i processen med att ta fram strategin och att ringa in det mest väsentliga.

Lägesbild för tillsynsområde hälsoskydd

Övergripande sammanfattning

Tillsynen inom hälsoskyddsområdet utförs uteslutande av kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. Försvarsinspektören för hälsa och miljö ansvarar för tillsynen för de verksamheter som hör till försvaret. Länsstyrelsen och de centrala myndigheterna har endast ansvar för tillsynsvägledning, de utför ingen egen tillsyn.

De bestämmelser som är direkt styrande för tillsynen inom hälsoskyddsområdet är:

- 38 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, där det anges vilka verksamheter inom hälsoskyddsområdet som är anmälningsskyldiga och därmed kan anses vara särskilt angelägna att utöva tillsyn över.
- 45 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, där det står angivet vilka byggnader, lokaler och anläggningar som kommunen ska ägna särskild uppmärksamhet.

Enligt uppgifter i 2020 års rapport om uppföljningen av kommunerna och länsstyrelsens tillsyn (1) så har kommunerna i enkät uppgett att knappt hälften av tillsynen inom hälsoskyddsområdet är avgiftsfinansierad. Övrig tillsyn inom området får antas vara skattefinansierad. Den tillsyn som inte är avgiftsfinansierad kan t.ex. handla om hantering av obefogade klagomål, rådgivning eller tillsyn av mindre, icke anmälningsskyldiga verksamheter. Men det kan också handla om att uttaga avgifter inte har full kostnadstäckning för det arbete som utförs.

Data från uppföljningen av 2017 års tillsyn (2), där en fördjupad undersökning av hälsoskyddet genomfördes, visar att de flesta av kommunerna som besvarade enkäten genomför återkommande tillsyn på anmälningsskyldiga hälsoskyddsverksamheter. För icke anmälningsskyldiga verksamheter bedrivs återkommande tillsyn i mindre utsträckning. Resultaten visar också att inom hälsoskyddsområdet består en relativt stor andel av tillsynen av klagomålshantering.

Återkommande tillsyn

Inom hälsoskyddsområdet finns det några verksamheter som är anmälningsskyldiga enligt 38 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Lagstiftaren har med anmälningsskyldigheten pekats ut de verksamheter som är särskilt angelägna ur ett hälsoperspektiv och där brister kan medföra betydande påverkan på människors hälsa. Folkhälsomyndigheten bedömer att dessa verksamheter i normalfallet har ett behov av återkommande tillsyn. De anmälningsskyldiga verksamheterna är:

1. Verksamhet där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygieniska behandlingar som innebär risk för blodsmitta eller annan smitta på grund av användningen av skalpeller, akupunktur nålar, piercningsverktyg eller andra liknande skärande eller stickande verktyg,
2. Bassängbad för allmänheten eller som på annat sätt används av många människor, eller
3. Förskola, öppen förskola, fritidshem, öppen fritidsverksamhet, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, specialskola, sameskola eller internationell skola.

Utöver ovanstående verksamheter så finns det andra typer av verksamheter (byggnader, lokaler och anläggningar) som kan behöva återkommande tillsyn. Dessa kan t.ex. vara:

- Byggnader med en flera bostäder (flerbostadshus).
- Lokaler för vård eller annat omhändertagande. Särskilt sådana lokaler där det vistas många människor under längre perioder eller där det vistas människor som är särskilt känsliga för faktorer i inomhusmiljön eller som kan ha svårt att hävda sina intressen.
- Lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds tillfälligt boende. Särskilt sådana lokaler där människor vistas längre perioder och de som vistas där har svårt att hävda sina intressen, eller lokaler där många vistas på liten yta och delar på kök och hygienutrymmen.
- Lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygienisk behandling.
- Lokaler för allmänheten där många människor vistas och det finns särskilda riskfaktorer som t.ex. risk för smittspridning eller höga ljud. Till exempel nattklubbar och anläggningar för lek och idrott.

Data från 2017 års tillsyn (2) visar att den absoluta majoriteten av kommunerna genomför planerad återkommande tillsyn på de anmälningspliktiga verksamheterna. Av de kommuner som besvarat enkäten uppger 92 procent att de genomför återkommande tillsyn på skolor, 93 procent har återkommande tillsyn på förskolor, 84 procent på bassängbad samt 85 procent på yrkesmässig hygienisk verksamhet med risk för blodsmitta. När det gäller verksamheter som inte är anmälningspliktiga så genomförs inte återkommande tillsyn i lika stor utsträckning. Cirka hälften av kommunerna genomför återkommande tillsyn av asylboenden, lokaler för vård och omsorg, bostäder samt ej anmälningspliktiga yrkesmässiga hygieniska verksamheter.

Projekt, kampanjbaserad tillsyn eller annan initiativstyrd tillsyn

Den planerade återkommande tillsynen kan i vissa fall genomföras i form av tillsynsprojekt. En del sådana projekt genomförs nationellt på initiativ av Folkhälsomyndigheten eller Socialstyrelsen. Andra tillsynsprojekt kan arrangeras regionalt av länsstyrelsen eller regionala miljösamverkan.

Handläggning av anmälningsärenden samt uppföljning av meddelade beslut

Som vi nämnt tidigare så finns det några verksamheter inom hälsoskyddsområdet som är anmälningspliktiga. Däremot finns det inga verksamheter som är tillståndspliktiga. Innan anmälningspliktiga verksamheter påbörjas så ska en skriftlig anmälan lämnas till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder eller Försvarsinspektören för hälsa och miljö. Dessa anmälningshandlingar handläggs av tillsynsmyndigheten.

Klagomålsärenden och tips

Inom hälsoskyddsområdet hanteras en relativt stor mängd klagomål. Data från 2017 års tillsyn (2) visar att 14 procent av de svarande kommunerna uppger att de lägger mer än 50 procent av de totala resurserna för hälsoskyddstillsyn på klagomålshantering. Den inomhusmiljöfaktor som står för störst andel klagomål är fukt och mikroorganismer, följt av buller, luftkvalitet och temperatur inomhus. Klagomålsärenden är i många fall komplexa och ställer höga krav på kompetens inom

hela hälsoskyddsområdet. Effektiv och ändamålsenlig ärendehantering är viktig annars riskerar tillsynen till stor del att utgöras av inkommande klagomål.

Samordnad tillsyn

Samordnad tillsyn förekommer i samband med hälsoskyddstillsyn. Några exempel kan vara:

- I samband med tillsyn av t.ex. yrkesmässig hygienisk verksamhet, skolor och förskolor förekommer det att man även tittar på t.ex. hantering av avfall, kemikalier eller tobak.
- I samband med tillsyn av förskolors inomhusmiljöer kan även vissa aspekter av utomhusmiljön inkluderas i tillsynen, t.ex. buller och UV-skydd.
- Vid tillsyn av restauranger eller nattklubbar sker ibland samlad tillsyn av flera olika lagstiftningsområden och med flera olika aktörer som t.ex. hälsoskydd, livsmedel, polis eller alkoholhandläggare.
- Vissa nationella tillsynsprojekt, som t.ex. tillsyn av kosmetiska produkter och tatueringsfärger, kan innebära samordnad tillsyn mellan centrala och lokala tillsynsmyndigheter.

Delområde Inomhusmiljö i bostäder och vissa verksamheter

Beskrivning

Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen

Var femte person anger hälsorelaterade besvär till följd av inomhusmiljön (3). Problemen har inte minskat över tid och rapporteras oftare av boende i hyresrätter. I miljömålen, folkhälsomålen och inom Agenda 2030 lyfts vikten av en god inomhusmiljö i våra bostäder som en viktig faktor för människors hälsa och även för en jämlik hälsa. Det finns socioekonomiska skillnader i hur vi bor och med det följer ojämlikhet i inomhusmiljö och hälsa och dessa ojämlikheter minskar inte (4-6). Till exempel bor vuxna och barn till vårdnadshavare med lägre utbildningsgrad i högre utsträckning i hyresrätter, är trångbodda och rapporterar i högre grad problem i sin inomhusmiljö i jämförelse med vuxna och barn till vårdnadshavare med högre utbildningsgrad (4, 6, 7). Samma mönster kan ses för vuxna och barn vars vårdnadshavare är utrikes födda jämfört med vuxna och barn vars vårdnadshavare är inrikes födda.

Cirka 25 procent av kommunernas miljö- och hälsoskyddskontor anger att mellan två tredjedelar och samtliga ärenden om klagomål på inomhusmiljö är befogade och/eller har lett till en åtgärd (8). De områden som tillsynsmyndigheterna oftast får in klagomål på är fukt och mikroorganismer, buller, luftkvalitet och temperatur i bostäder (2, 8).

Verksamheter där människor bor eller vistas längre perioder

En god inomhusmiljö är viktigt i alla verksamheter där människor bor under längre perioder. Det kan till exempel handla om särskilda boenden för äldre (SÄBO), asylboenden, häkten och fängelser eller boenden för tillfällig arbetskraft. Dessa verksamheter kan behöva särskild uppmärksamhet vad gäller tillsyn eftersom de kan rikta sig till människor som kan ha svårare att hävda sina intressen och som kan vara extra känsliga för faktorer i inomhusmiljön. Till exempel är äldre mer känsliga för

värme och kyla. Tidigare år har det t.ex. rapporterats om eftersatt städning i SÄBO och bristande inomhusmiljö i asylboenden.

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

Mer än hälften av kommunerna utför ingen förebyggande bostadstillsyn (2) och för dessa kommuner är bostadstillsynen ofta styrd av klagomålsärenden. Handläggning av klagomål kan uppta mycket tid och fokuserar på förhållandena i enskilda bostäder, men det kan finnas bostäder med allvarliga brister i inomhusmiljön utan att det anmäls till kommunen. För många kommuner är det svårt att prioritera mellan klagomålsärenden, och frågan ställs om bostadstillsynen kan effektiviseras och ske mer förebyggande.

Verksamheter där människor bor eller vistas under längre perioder

Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har tillsynsansvar över inomhusmiljön i SÄBO och asylboenden, men 40 procent av kommunerna bedriver ingen planerad tillsyn över verksamheterna (2). Antalet asylsökande har dock minskat sedan 2015 (9) och därmed har också antalet boenden minskat. Inomhusmiljön i häkten, fängelser och bostäder för tillfällig arbetskraft ingår också i kommunernas tillsynsansvar, men uppgifter om tillsynen saknas. Vissa enskilda kommuner har uppgett att de är osäkra på sitt tillsynsansvar och tycker att det är svårt att bedriva tillsyn över dessa verksamheter samt önskar mer stöd.

Delområde Barns offentliga inomhusmiljöer

Beskrivning

Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen

Barnens miljöer har en stor betydelse för deras välbefinnande och hälsa. T.ex. lyfter folkhälsomålen fram miljöns betydelse i det tidiga livet, till exempel vad gäller exponeringen för farliga ämnen och en förskola av god kvalitet.

Verksamheter där barn spenderar mycket tid och där inomhusmiljön har betydelse för deras hälsa är skolor, förskolor, idrotts- och fritidsanläggningar, boenden inom socialtjänst och LSS, t.ex. hem för vård och boende (HVB). Skolbarn tillbringar uppskattningsvis 27 veckor per år i skolan och många barn uppger hälsorelaterade besvär som beror på inomhusmiljön i skolan och detta har ökat (6, 10).

Förekommande problem är bl.a. fuktskador, höga halter av damm och besvär av buller (6, 10). I inomhusmiljön kan barn också exponeras för kemikalier, till exempel via leksaker, damm och emissioner från byggmaterial. Det har tidigare rapporterats om brister i inomhusmiljön i HVB (11). De senaste åren har dock behovet av HVB minskat kraftigt, vilket innebär att antalet HVB minskat.

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

Det finns cirka 6 500 skolenheter, 3 600 förskoleklassenheter, cirka 10 000 förskolor och 4 500 fritidshem i Sverige (12). Verksamheterna är anmälningspliktiga enligt miljöbalken och omfattas av krav på egenkontroll i förordning. En majoritet av kommunerna uppger att de regelbundet bedriver tillsyn över skolor och förskolor och vanliga faktorer som kommunerna kontrollerar är luftkvalitet, städning och hygien (2). En del kommuner efterfrågar ett tillsynsprojekt om inomhusmiljö i förskola och fritidshem (13, 14).

Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har tillsynsansvar över inomhusmiljön i boenden inom socialtjänst och LSS, till exempel HVB, men 40 procent av kommunerna uppger att de inte bedriver återkommande tillsyn (2). För en del kommuner har det varit ottydligt om t.ex. HVB omfattas av deras tillsynsansvar, vilket nu tydliggjorts i Folkhälsomyndighetens vägledning Ansvar för tillsyn i lokaler för vård och omsorg.

Kemikalier i inomhusmiljön är ett komplext område med många aktörer. Folkhälsomyndigheten har tagit fram kunskapsunderlag på området men tillsynsvägledning saknas. En del kommuner har bedrivit tillsyn med stöd av andra material, t.ex. Naturskyddsföreningens material om kemikalier i förskolan. Av de kommuner som bedriver återkommande tillsyn över skolor och förskolor kontrollerar cirka hälften kemikalier i inomhusmiljön (15).

Delområde Luftkvalitet och ventilation

Beskrivning

Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen

God luftkvalitet är en viktig faktor för människors hälsa och bl.a. har UNICEF uppmärksammat barns särskilda känslighet för luftföroreningar. Luftkvaliteten inomhus beror på många faktorer, bland annat på luftkvaliteten utanför bostaden. Luftkvaliteten utomhus i Sverige har förbättrats under de senaste 50 åren men ändå bidrar fortfarande luftföroreningar till sjukdom och förtida död hos befolkningen (3). I fördjupad utvärdering av miljömålen framgår att för vissa föroreningar syns positiva trender men nationellt behövs åtgärder för att minska bl.a. partiklar från trafiken och partiklar från vedeldning (16).

Småskalig vedeldning beräknas ge upphov till 900 förtida dödsfall i Sverige varje år (17). De som bor i landsbygd, större städer eller förort uppger också i högre grad att de besväras av lukt från vedeldning, även inomhus, jämfört med boende i storstäder (3). När det gäller bilavgaser är det tvärtom och boende i storstäder är de som besväras mest, även inomhus (3). 33 procent av kommunerna uppger att emissioner och lukt i bostaden från källor utomhus är en av de tre vanligaste orsakerna till klagomål på inomhusmiljön (8).

Luftkvaliteten i överbyggda stationer t.ex. perronger i tunnelbanan och pendeltåg kan innebära en hälsorisk genom kombinationen av slutna utrymmen och höga halter av luftburna partiklar som den rälsbundna trafiken ger upphov till (18).

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

För luftkvalitet utomhus finns riktvärden och vägledning ges av Naturvårdsverket. Luftkvalitet inomhus ingår ofta i kommunens tillsyn och är en av de miljöfaktorer som ofta kontrolleras i både verksamheter och bostäder (2, 15). Ventilation och luftkvalitet är ett område där kommunerna i stor utsträckning efterfrågar vägledning (13, 19). Miljö- och hälsoskyddsinspektörer har också uttryckt behov av tillsynsvägledning om olägenhet inomhus till följd av vedeldning hos grannar.

En stor del av den äldre bebyggelsen har självdrag som ventilationssystem. Självdrag fungerar ofta sämre under sommarhalvåret, varpå riktvärdena för uteluft och luftomsättning i bostäder kan vara svårare att leva upp till. Många inspektörer

uttrycker att de tycker det är svårare att utreda och ställa krav på bostäder med självdrag.

I dagsläget finns inga nationella riktlinjer eller normer att förhålla sig till när det gäller luftkvaliteten i överbyggda stationer. Transportstyrelsen har dock tagit fram förslag på riktvärden för nya väg- och spårtrafiktunnlar inkl. överbyggda stationer (20).

Delområde Buller inomhus och höga ljud

Beskrivning

Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen

Buller är den miljöstörning som berör flest människor i Sverige och vid uppföljning av miljömålen framkommer att problem med bullerexponering kvarstår (16). Andelen bullerexponerade är ojämnt fördelade och samvarierar delvis med socioekonomiska faktorer och är mer förekommande i vissa grupper.

Omkring 2 miljoner svenskar beräknas vara utsatta för trafikbuller överskridande 55 dB utomhus vid fasad, varav merparten är utsatta för vägtrafikbuller (3). De som bor i flerfamiljshus är mer utsatta för buller än de som bor i småhus och vanliga bullerkällor är trafikbuller och ljud från grannar (3). Cirka 16 procent har sovrumsfönster i bullerutsatt läge, omkring 5,5 procent anger att det är svårt att ha fönstret öppet nattetid och 2,3 procent har svårt sova pga. buller (3).

Höga ljudnivåer vid konserter och liknande arrangemang

Den vanligaste och mest lång-variga exponeringen för hörselskadande buller finns i arbetslivet, men exponering kan även ske vid konserter eller liknade arrangemang. Tidigare genomfört tillsynsprojekt om höga ljudnivåer 2005 visade att 42 procent av de undersökta festivalerna och konserterna överskred riktvärden för höga ljudnivåer. För nattklubbar överskred 12 procent riktvärdena. I Sverige anger 20 procent att de har nedsatt hörsel och 14 procent att de har tinnitus (3). Barns exponering för stark musik ökar (6, 10).

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

Författningsregleringen av buller har på senare tid inneburit att det har blivit mer tillåtande att bygga i bullriga miljöer. Möjligheterna att förtäta bebyggelsen i attraktiva, centralt belägna och kollektivtrafikhärlägen har ökat, liksom möjligheterna att bygga små lägenheter där högre ljudnivåer tillåts. I ÅU19 anger Boverket att en övervägande del av de nya bostäderna i Sverige byggs just i kollektivtrafikhärlägen (21). Det finns en viss oro att en del av dessa bostäder kan få problem med buller inomhus, särskilt avseende lågfrekvent buller i form av stomljud. Nyligen uppdaterade tillsynsvägledningarna om buller inomhus finns, men metoder för hur lågfrekvent trafikbuller ska mätas och beräknas saknas.

Höga ljud

Närmare 60 procent av kommunerna uppger att de inte bedriver återkommande tillsyn av höga ljudnivåer (2).

Delområde Objektburen smitta och hygien**Beskrivning**

Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen

Kommunernas ansvar när det gäller objektburen smitta handlar om två saker. Dels direkta smittskyddsåtgärder med smittspårning enligt 9 kap. 14-15 §§ miljöbalken. Dels det förbyggande arbetet med objektburen smitta som ska finnas i alla hälsoskyddsverksamheters egenkontroll, t.ex. med rutiner för städning, rengöring och hygien.

Det finns många smittor som kan spridas via objekt, varav några exempel är vårtvirus, streptokocker och MRSA. Under 2019 rapporterades 3858 fall av MRSA varav cirka hälften var smittade i Sverige och bland MRSA-fall som smittats i Sverige rapporterades 33 procent som samhällssmitta (innebär att man blivit smittad i samhället och inte inom vård eller familj) (22). För att förebygga risken för smittspridning av objektburna smittor i verksamheter är arbete med rutiner för städning, rengöring och hygien viktigt. Det gäller även sjukdomar som covid-19 som huvudsakligen sprids via droppsmitta. (Covid-19 smittar dock huvudsakligen mellan människor och åtgärder regleras då i smittskyddslagen och inte i miljöbalken.) Vid ett nationellt tillsynsprojekt om hygien i förskolor 2009 visade resultatet att det fanns stora brister i verksamheternas egenkontroll gällande hygien och hur man bryter smittvägar.

Under 2019 rapporterades 192 fall av legionellainfektion motsvarande en incidens av 1,9 fall per 100 000 invånare (varav 66 procent smittade i Sverige) (23) och trenden är ökande. En vanlig smittväg är via dusch. Några större utbrott har skett via kyltorn. Förebyggande åtgärder handlar bl.a. om skötsel och kontroll av vatteninstallationer.

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

Folkhälsomyndigheten genomförde 2016–2017 en undersökning av kommunernas beredskap att hantera allvarliga smittsamma sjukdomar som sprids via objekt eller sällskapsdjur (9 kap. 14-15 §§ miljöbalken). Undersökningen visade att beredskapen varierar mellan kommuner, att kommunerna upplevde ansvaret ottydligt och att det finns behov av ökat stöd på området (24). Folkhälsomyndigheten håller därför på att ta fram en vägledning som beräknas bli färdig under 2021.

Förebyggande smittskyddsarbete med rutiner för städning, rengöring och hygien är centralt i flertalet hälsoskyddsverksamheter som t.ex. skolor, förskolor, SÄBO, yrkesmässiga hygieniska verksamheter, gym- och träningsanläggningar. Uppföljningen av miljöbalkstillsynen visar att städning, hygien och smitta (inklusive legionella) är miljöfaktorer som ofta kontrolleras i de verksamheter där kommunen regelbundet bedriver tillsyn som t.ex. skolor, förskolor och vårdboenden (15).

Smittspårning och tillsyn av förebyggande arbete med legionella är ett komplext område där kommunerna efterfrågar mer stöd och kunskap för att kunna bedriva ett effektivt arbete (13, 14). Det som gör området svårt är att det bitvis saknas kunskap, dessutom finns oklarheter i vägledningsansvar.

Delområde Bassängbad

Beskrivning
Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen
<p>Den varma och fuktiga miljön i badanläggningar är gynnsam för många mikroorganismer och det finns en risk att de orsakar negativa hälsoeffekter för de badande. Även de kemikalier som används för rening och desinfektion kan innebära en risk för negativ hälsopåverkan. Till exempel bildas trikloramin och trihalometaner (THM) när klor reagerar med kväveinnehållande föroreningar respektive organiskt material. Höga halter av trikloramin i luft ge upphov till hälsobesvär i form av irritation i luftvägar och ögon samt ge ökade symtom för personer med astma. I bassängbad som är klorerade utgör kloroform merparten av det THM som bildas. Kloroform är klassat som möjlig cancerframkallande hos människa.</p> <p>2011 tränade eller idrottade ungefär vart tionde barn i simhall varje vecka. Sedan dess har andelen ökat något, och 2019 var den 12 procent (8).</p>
Tillsynens förutsättningar
Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns
<p>Bassängbad är en anmälningspliktig verksamhet enligt miljöbalken och 87 procent av kommunerna uppger att de genomför planerad, återkommande tillsyn av bassängbad (2). Vid tillsyn av bassängbad krävs förutom kunskap om vanliga inomhusmiljöfaktorer som t.ex. ventilation, även kunskap om mikroorganismer, rengöringssystem och provtagning.</p> <p>Folkhälsomyndigheten har 2021 publicerat en ny vägledning om bassängbad och anordnat ett webinarium i syfte att sprida den nya vägledningen och öka kunskapen om tillsyn på bassängbad. I de reviderade allmänna råden finns bl.a. nya riktvärden för trikloramin och THM.</p>

Delområde Klimatförändring – höga temperaturer inomhus

Beskrivning
Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen
<p>Klimatförändringarna är en av vår tids största utmaningar som väntas få stor påverkan på människors hälsa. I genomförandet av Agenda 2030 lyfts att behovet av anpassning till pågående och kommande klimatförändringar är mycket stort, särskilt för de mest sårbara befolkningsgrupperna (5). Den globala klimatförändringen förväntas öka både omfattningen och frekvensen av extremväder så som värmeböljor, torka, skyfall och översvämningar. Detta kan i sin tur leda till en rad miljörelaterade exponeringar som direkt eller indirekt påverkar människors hälsa som höga temperaturer, förändring i luftkvalitet med mer partiklar och pollen, mögeltillväxt i byggnader, förorenat dricksvatten efter skyfall och översvämning eller brist på dricksvatten vid torka (1).</p> <p>Värmeböljor med höga utomhustemperaturer kan leda till hälsoproblem och ökat antal dödsfall bland känsliga personer. Förändrade temperaturer kan öka behovet av temperaturreglerande åtgärder (grönstruktur, kylanläggningar m.m.) både i befintlig bebyggelse och i nyproduktion. Enligt barnens miljöhälsoenkät 2019 uppgav 37 procent av vårdnadshavarna att de besväras av höga temperaturer i bostaden minst en gång per vecka under sommarhalvåret (6).</p>

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

Klagomål på hög och låg temperatur inomhus är ett av de vanligaste klagomålen kommunerna hanterar och kommunerna efterfrågar vägledning på området (8, 13, 19). Folkhälsomyndigheten har påbörjat en revidering av allmänna råd om temperatur inomhus och kompletterande tillsynsvägledning. Nuvarande allmänna råd är inte tillämpligt vid extrema väderlekssituationer, till exempel långvariga värmeböljor. Detta gör det svårt för miljö- och hälsoskyddsinspektörerna att utreda ärenden vid höga temperaturer och ställa krav på åtgärder.

Delområde Yrkesmässig hygienisk verksamhet**Beskrivning**

Kortfattad beskrivning av vad som menas med delområdet och hur det stöds av underlagen

Yrkesmässig hygienisk verksamhet är behandlingar som kan innebära någon typ av smittoöverföring men som inte faller under hälso- och sjukvårdens ansvarsområde. Exempel på behandlingar är fotvård, tatuering, piercing och skönhetsbehandlingar. Verksamheter som kan innebära risk för överföring av blodsmitta eller annan smitta genom användning av stickande/skärande verktyg, är anmälningspliktiga enligt 38 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Yrkesmässiga hygieniska verksamheter som inte har stickande/skärande verktyg, men som ändå kan innebära en hygienisk risk, kan också få tillsyn och krav från miljö- och hälsoskyddskontoren.

Antalet anmälningspliktiga verksamheter (stickande/skärande) i landet uppskattas till mellan 4000–5000 st. (2). Verksamhetsområdet är under ständig utveckling och nya behandlingsmetoder tillkommer regelbundet. Den vanligaste behandlingen är tatuering, följt av laser- /IPL-behandling och botox- /fillersbehandling (25). I Socialstyrelsens kontakt med miljö- och hälsoskyddsförvaltningarna framkommer att tillsynsområden som upplevs särskilt svårbedömda är gränsdragning mellan yrkesmässig hygienisk verksamhet och hälso- och sjukvård, metoder för rengöring av verktyg och lokalens utformning.

Den 1 juli 2021 trädde Lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar ikraft (26). Lagen medför bl a att injektionsbehandlingar som t ex fillers och injektioner med botuliniumtoxin endast kommer att få utföras av den som har minst sjuksköterskelegitimation. Tillsynen av lagen kommer att göras av Inspektionen för vård och omsorg (IVO). I och med detta kommer många av de oklarheter som idag finns gällande tillsynsansvar mellan kommunerna och IVO att redas ut (27).

Den första juli 2021 skedde också en förändring i 1 stycket av 38 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd om verksamheter som är anmälningspliktiga. Tidigare gällde anmälningsplikten endast verksamheter med "risk för blodsmitta", men har nu utökats till att även gälla "risk för annan smitta", dvs även risk för andra infektioner än blodsmitta. Detta är något som kommer att kräva mer tillsyn av kommunerna samt mer tillsynsvägledning av Socialstyrelsen de kommande åren.

Ytterligare en utmaning är att det är ett flertal verksamheter som utför behandlingar i hemmamiljö. Liknande synpunkter kom fram under en serie av workshoppar som

Socialstyrelsen genomförde under 2017. Under detta år träffade myndigheten 94 inspektörer och länsstyrelserepresentanter från sammanlagt 15 län, samt sju länsstyrelser. En annan vanligt förekommande synpunkt som framkom var att vägledningmaterialet inom området är bra, men behöver uppdateras. Detta är inte mindre angeläget nu, då grunden för anmälningsplikt ändrats för de verksamheter som omfattas av området yrkesmässig hygienisk verksamhet.

Tillsynens förutsättningar

Kort om tillsynen inom området idag och vilka möjligheter/utmaningar finns

Tillsynsområdet spänner över många olika typer av behandlingar med olika grader av hygieniska risker. För verksamhetsområdet yrkesmässig hygienisk verksamhet finns ett allmänt råd med en tillhörande handbok som vägledningmaterial. Dessa gavs ut 2006 och sedan dess har nya metoder tillkommit och det är allt vanligare att människor genomgår estetiska behandlingar. Det uppskattas att den svenska marknaden beräknas växa med 15–20 procent per år (28).

85 procent av kommunerna anger att de bedriver återkommande tillsyn på anmälningspliktiga verksamheter (stickande/skärande) och knappt hälften bedriver återkommande tillsyn på ej anmälningspliktiga verksamheter (2). Inspektörerna efterfrågar kompetenshöjning och mer samverkan inom området (14).

Signalerna från tillsynsmyndigheterna är att verksamheter i allt större omfattning endast marknadsför sig genom sociala medier och inte alltid anmäler sig till kommunen, vilket gör vissa verksamheter svåra att upptäcka och inspektera. En annan indikation som framkommit genom kontakt via e-post och samtal från inspektörerna är att vägledningmaterialet är bristfälligt och att det finns stora ojämlikheter mellan kommunernas tillsyn över landet. Socialstyrelsen ser ett behov av att uppdatera vägledningmaterialet de kommande åren i syfte att öka kompetensen och få en mer likvärdig tillsyn över landet.

Referenser

1. Naturvårdsverket. Uppföljning av kommuners och länsstyrelser tillsyn enligt miljöbalken: Redovisning till regeringen enligt 1 kap. 28 § miljötillsynsförordningen den 15 april 2020. Naturvårdsverket; 2020. [citerad 30 september 2020]. Hämtad från: <http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/tillsyn/redovisning-tillsyn-2020.pdf>.
2. Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen. Uppföljning hälsoskyddstillsyn: Del av Naturvårdsverkets rapport om uppföljning av miljöbalkstillsynen som ska redovisas till regeringen våren 2019. Stockholm: Naturvårdsverket; 2019 [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/miljoarbete-i-sverige/tillsyn/uppfoljning-tillsyn-halsoskydd-2019.pdf>.
3. Folkhälsomyndigheten. Miljöhälsorapport 2017. Taberg: Folkhälsomyndigheten, IMM Institutet för miljömedicin, Karolinska Institutet; 2017. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/c44fcc5df7454b64bf2565454bbdf0e3/miljohalsorapport-2017-02096-2016-webb.pdf>.
4. Statistiska centralbyrån. Sex av tio barn med utländsk bakgrund bor i hyresrätt. Barn- och familjestatistik: Statistiska centralbyrån; 2020 [uppdaterad 11 juni 2020; citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-familjestatistik-2019/>.
5. Statistiska centralbyrån. Genomförandet av Agenda 2030 i Sverige - Statistisk lägesbild 2019. Statistiska centralbyrån; 2019. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/indikatorer-for-hallbar-utveckling/pong/publikationer/uppfoljning-av-agenda-2030/>.
6. Folkhälsomyndigheten. Miljöhälsorapport 2021. 2021. [citerad 2021-03-29]. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/m/miljohalsorapport-2021/>.
7. Statistiska centralbyrån. Var femte person född utanför Europa är trångbodd. Hitta statistik: Statistiska centralbyrån; 2018 [uppdaterad 5 mars 2018; citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/var-femte-person-fodd-utanfor-europa-ar-trangbodd/>.
8. Boverket. Miljömålsenkät 2015 sammanställning. Resultat från miljömålsenkäten: Boverket; 2020 [uppdaterad 1 oktober 2019; citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/nationella-mal-for-planering/miljomalsarbete/god-bebyggd-miljo/miljomalsenkaten/resultat-fran-miljomalsenkaten/>.
9. Migrationsverket. Asylsökande till Sverige 2000-2019. Statistik: Asyl: Migrationsverket; 2020 [uppdaterad 28 september 2020; citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>.
10. IMM Institutet för miljömedicin. Miljöhälsorapport 2013. Mönlycke: IMM Institutet för miljömedicin, Karolinska institutet; 2013.
11. Inspektionen för vård och omsorg. Vad har vi sett? Resultat från inspektioner 2010-2013 av HVB för barn och unga och bostäder enligt 9 § 8 LSS. Inspektionen för vård och omsorg; 2013. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publicerat/rapporter/rapporter-2013/vad-har-vi-sett.pdf>.
12. Skolverket. Samtliga skolformer och fritidshem, barn/elever läsåret 2019/20: Antal elever och skolenheter inkl fritidshem Skolutveckling: Skolverket; 2020 [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Skolor%20och%20elever&lasar=2019/20&run=1>.
13. Folkhälsomyndigheten, Hav- och vatten myndigheten, Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen. Myndighetsgemensam enkät om behov av tillsynsvägledning. 2018.
14. Naturvårdsverket. Inspelsportalen till nationella strategin. 2020.
15. Naturvårdsverket. Kommunernas miljöbalkstillsyn 2017. Datasets (primärdata) till: Tillsyn enligt miljöbalken - möjligheter till utveckling och förbättring: Naturvårdsverket; 2018 [uppdaterad 29

- augusti 2018; citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <http://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1241766&dswid=-3842>.
16. Naturvårdsverket. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2019: med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan. Bromma: Naturvårdsverket; 2019. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6865-3.pdf?pid=24098>.
 17. Gustafsson M, Lindén J, Tang L, Forsberg B, Orru H, Åström S, et al. Quantification of population exposure to No₂, PM_{2,5} and PM₁₀ and estimated health impacts. Stockholm: IVL Swedish Environmental Research Institute; 2018. C 317. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.ivl.se/download/18.2aa26978160972788071cafe/1529073450199/C317%20Quantification%20of%20population%20exposure%202015.pdf>.
 18. Trafikverket. Luftkvalitet i överbyggda stationsmiljöer. Trafikverket; 2019. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: https://trafikverket.ineko.se/Files/sv-SE/59544/Ineko.Product.RelatedFiles/2019_072_luftkvalitet_i_överbyggda_stationsmiljoer.pdf.
 19. Folkhälsomyndigheten. Inkommande frågor om tillsynsvägledning 2016-2020. 2020.
 20. Förslag till Transportstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (TSFS 2021:XX) om egenskapskrav för vägar, gator, spårvägar och tunnelbanor (byggregler). 2021 [citerad 8 april 2021]. Hämtad från: <https://www.transportstyrelsen.se/sv/Regler/Remisser/forslag-till-transportstyrelsens-foreskrifter-och-allmanna-rad-tsfs-2021xx/>.
 21. Naturvårdsverket. Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2019: Med fokus på statliga insatser: Reviderad version. Bromma: Naturvårdsverket; 2019. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6890-5.pdf?pid=24788>.
 22. Folkhälsomyndigheten. Meticillinresistenta gula stafylokocker (MRSA) årsrapport 2019. Smittsamma sjukdomar: Folkhälsomyndigheten; 2020 [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistik-a-o/sjukdomsstatistik/meticillinresistenta-gula-stafylokocker-mrsa/>.
 23. Folkhälsomyndigheten. Legionellainfektion årsrapport 2019. Smittsamma sjukdomar: Folkhälsomyndigheten; 2020 [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistik-a-o/sjukdomsstatistik/legionellainfektion/>.
 24. Folkhälsomyndigheten. Kommunernas beredskap att hantera allvarlig smittsam sjukdom som sprids via sällskapsdjur och objekt. Folkhälsomyndigheten; 2018. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/k/kommunernas-beredskap-att-hantera-allvarliga-smittsamma-sjukdomar-som-sprids-via-sallskapsdjur-och-objekt/?pub=55491>.
 25. Konsumentverket. Konsumentrapporten 2018. Karlstad: Universitetstryckeriet; 2018. 2018:1. [citerad 29 september 2020]. Hämtad från: <https://www.konsumentverket.se/globalassets/publikationer/var-verksamhet/konsumentrapporten-2018-konsumentverket.pdf>.
 26. Socialdepartementet. Lag om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar (SFS 2021:363). Stockholm: Socialdepartementet. [citerad 23 september 2021]. Hämtad från: <https://svenskforfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2021-05/SFS2021-363.pdf>.
 27. Socialdepartementet. Stärkt skydd för den enskilde vid estetiska behandlingar: Ny lag om kirurgiska ingrepp och injektionsbehandlingar (Ds 2019:20). Stockholm: Erlanders tryck AB; 2019. [citerad 29 september 2020]. Hämtad från: https://www.regeringen.se/4ad5e9/contentassets/28b3bef87ac34e69acb38e86f4f5b74a/ds-2019_20webb.pdf.
 28. Regeringen. Kroppsbehandlingar: Åtgärder för ett stärkt konsumentskydd: Betänkande av Skönhetsutredningen (SOU 2015:100). Stockholm: Erlanders Sverige AB; 2015. [citerad 29 september 2020]. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/contentassets/c4e8e2941f184cf687325953e5838f9e/kroppsbehandlingar--atgarder-for-ett-starkt-konsumentskydd-sou-2015100.pdf>.